

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 12/1

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/1 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳақимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги

педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Елмуратов Икматулла Гайбуллаевич</i> ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДАГИ БИРИНЧИ ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ ТАРИХИ (1931-1936 ЙИЛЛАР)	12-18
<i>Qitaybekov Azizbek Kenesbek o'g'li</i> QORAQALPOG'ISTONDA HAVO TRANSPORTINING SHAKLLANISHIDA "DOBROLET" AKSIYADORLIK JAMIYATINING O'RNI	19-23
<i>Nawrizbaeva Nurjamal Qudaybergenovna</i> QORAQALPOQLARNING GILAMCHILIGI BILAN BOG'LIQ VA'ZI MAROSIMLAR	24-29
<i>Сайдуллаев Фаррух Умедулло ўғли</i> МУҲАММАД ҲАКИМ ТЕРМИЗИЙНИНГ ЭТНОЛОГИК ВА ЭТНОГРАФИК ТАДҚИҚОТЛАРИ	30-35
<i>Berdiqulov Mirolim Tugalvoyevich</i> ТО'ДА-1 NEOLIT MAKONINING O'ZBEKISTON TOSH DAVRI ARXELOGIYASINI O'RGANISHDAGI O'RNI	36-40
<i>Olimjonova Gulida Olimjon qizi</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT BOJXONA XIZMATI ORGANLARI FAOLIYATI ..	41-47
<i>O'ng'alov Lazizbek Amiriddin o'g'li</i> NUROTA TOG' TIZMASINING TOSH DAVRI ARXELOGIYASINING O'RGANILISH TARIXI..	48-53
<i>Rahmonov Faxriddin Shoymardonovich</i> MILLIY DEHQONCHILIK MADANIYATINI ETNO-TARIXIY MANBALARDA AKS ETISHI (JANUBIY O'ZBEKISTON MISOLIDA)	54-58
<i>Tilavboyev Muhammad</i> JIZZAX VOHASIDA OT BILAN BOG'LIQ URF-ODATLAR VA MAROSIMLAR	59-63
<i>To'xtaboyev Xurmatullo Shomirza o'g'li</i> O'ZBEKISTON ILM-FANI RIVOJIDA FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETINING O'RNI (MUSTAQILLIK YILLARI MISOLIDA)	64-68
<i>Рахматиллаев Хасанбой</i> МАРКАЗИЙ ОСИЁНИНГ ҚАДИМГИ ДАВР ЭТНИК ТАРИХИНИ ЁРИТИШДАГИ АЙРИМ МУАММОЛИ МАСАЛАЛАР ВА УСУЛЛАРГА ДОИР	69-74
<i>Qurbonova Manzila Boqiyevna</i> BUXORO VOHASI MILLIY SHIRINLIKLARI VA ICHIMLIKLARI	75-80
<i>Ravshanova Gulora</i> QASHQADARYO VOHASIDA MUNTAZAM QUROLLI HARAKATLAR TA'MINOTI (XX-asrning 20- yillarida)	81-85
<i>Зарипбаев Уснатдин Оракбаевич</i> ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ЙИЛЛАРИДА ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН АССР ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИ	86-90

<i>Baxronov Abdullo Haydar o'gli</i> O'ZBEKISTONDA TOSH DAVRI ARXELOGIYASINI O'RGANISHDA XALQARO EKSPEDISIYALARINING O'RNI	91-95
<i>Maxmatqulov Jasur Isroil o'g'li</i> GIYOHVANDLIKKA QARSHI KURASH MAVZUSINING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	96-101
<i>Esanova Nilufar</i> O'ZBEKISTON-TURKIYA HAMKORLIGI VA UNING NATIJASI (TO'QIMACHILIK SANOATI MISOLIDA)	102-106
<i>Норбоев Сарвар Қахрамон ўғли</i> АФРОСИЁБДАГИ СЎҒД МУДОФАА ДЕВОРИГА ОИД ТАДҚИҚОТЛАРИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ (XX АСРНИНГ 50-80-ЙИЛЛАРИ).....	107-111
<i>Эсонов Зиёдбек Юлдашевич</i> ФАРҒОНА ВОДИЙСИ АҲОЛИСИ ТЎҚИМАЧИЛИК ҲУНАРМАНДЧИЛИГИ АНЪАНАЛАРИ	112-117
<i>Tishabayeva Irodaxon Rasulovna</i> 1960-1970 YILLARDA O'ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TARBIYA MUASSASALARI FAOLIYATI	118-124
<i>To'xtamishева Fotima Musurmonovna</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA QASHQADARYO VOHASI KASHTADO'ZLIGIDA O'ZGARISHLAR.....	125-132
<i>Sattorov Nurbek</i> SHIMOLIY BAQTRIYA VA ZARAFSHON MINTAQALARIDA DEHQONCHILIK VA CHORVACHILIK MADANIYATI SOHIBLARI ETNOMADANIY ALOQALARINING O'ZBEK XALQI ETNOGENEZI SHAKLLANISHIDAGI O'RNI	133-138
<i>Hazratov Nurali Burxon ug'li</i> QADIMGI KESH VILOYATI HUDUDIDAGI ARXELOGIK YODGORLIKLARINING O'RGANILISH TARIXIDAN	139-144
<i>Mamatqulov Bekzod Sherzovich</i> O'ZBEKISTONDA GAZ-OLTINGUGURT SANOATINING YUZAGA KELISHI VA UNING RIVOJLANISH TARIXI (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA).....	145-149
<i>Berdiyev Jamshid</i> VOHA JOY NOMLARINING SHAKLLANISHIDA ETNONIMLAR VA PATRONIMLARNING TUTGAN O'RNI	150-155
<i>Djurakulov Sherzod Davronovich</i> SAMARQAND VILOYATI HUDUDIDI TOSH DAVRI ARXELOGIYASINING O'RGANILISHI TARIXI	156-161
<i>Қурбанова Дилрабо Шерипбоевна</i> ПАРЛАМЕНТ ТАРИХИ ВА ТАРИХШУНОСЛИГИ	162-172

<i>Зухриддин Болтаевич Жунаев</i> ХОРАЗМДА РЕСПУБЛИКА ТУЗУМИ: ЮТУҚЛАР ВА МУАММОЛАР (1920-1924 йиллар)	173-181
<i>Mamadiev Voxodir Bobojonovich</i> QASHQADARYO MUZEYIDAGI NODIR OSTODON	182-186
<i>Norqo'chqarov Xushvaqt Eshnazarovich</i> AFG'ONISTONDA O'ZBEK TILINING QONUNIY ASOSLANISHI, O'ZBEKLAR IJTIMOIIY-MADANIY HAYOTIDAGI O'RNI (XX ASR – XXI ASR BOSHLARI)	187-197
<i>Ибрагимов Рахмон Зиёдуллаевич</i> ТОШКЕНТ ВОҲАСИ СЎНГГИ БРОНЗА ДАВРИ ТАРИХИ ТИЗИМИДА: ДАФН УДУМИ ВА МИГРАЦИЯ МАСАЛАЛАРИ	198-203
<i>Азаматова Гулмира Байирбековна</i> ОДАМ САВДОСИГА УЧРАГАН МИГРАНТ ХОТИН-ҚИЗЛАР ҲАҚИДА БАЎЗИ МУЛОҲАЗАЛАР	204-208
<i>Tishabayeva Iroдахon Rasulovna</i> 1960-1970 YILLARDA O'ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TARBIYA MUASSASALARI FAOLIYATI	209-215
08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ	
<i>Ostonokulov Azamat Abdukarimovich, Inoyatov Mardonbek Mo'min o'g'li</i> DAVLAT SEKTORIDA ICHKI AUDITNING XALQARO STANDARTLARI	216-226
<i>Kurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich</i> O'ZBEKISTONDA KORPORATIV BOSHQARUV TASHKILIIY- IQTISODIY MEKANIZMI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARI	227-232
<i>Отабеков Отажон Ғайрат ўғли</i> ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ОПТИМАЛ СОЛИҚ ЮКИ ВА ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ МАСАЛАЛАРИ	233-243
<i>Шакирова Фароғат Болтаевна</i> ИННОВАЦИОН ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА БАҲОЛАШ ИНДИКАТОРЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ	244-255
<i>Мамбетназаров Бахыт Бисенбаевич</i> ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	256-263
<i>Jumaniyazova Ro'za Quvondiq qizi</i> TURIZM INFRATUZILMASI TUSHUNCHASI VA UNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	264-269
<i>Matniyozov Murodjon Rajabbayevich</i> DESTINATSIYA IMIDJINI SHAKLLANTIRISHDA TURISTLARNING SODIQLIGI VA QONIQLASHINING AHAMIYATI	270-278

<i>Хамидова Зарифа Урол қизи</i> ДАВЛАТ СЕКТОРИДА ИЧКИ АУДИТ ВА ДАВЛАТ МОЛИЯВИЙ НАЗОРАТ ТАДБИРЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ	279-291
<i>Toshaliyeva Saodat Toxirovna</i> KICHIK TADBIRKORLIK TUSHUNCHASI VA UNING IJTIMOIIY-IQTISODIY MONIYATI	292-296
<i>Худойназаров Фахритдин Хаитович</i> ИБН ХАЛДУННИНГ ИҚТИСОДИЁТГА ТАВСИЯЛАРИ	297-304
<i>Nurullayev Hoshimjon Hamidovich</i> GASTRANOMIYANING TURIZM RIVOJLANISHIDAGI ANAMIYATI	305-313
<i>Кадырова Шарофат Амоновна</i> ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	314-323
<i>Бегматова Зиёда Захиджановна</i> ДАВЛАТ ИНТЕРАКТИВ ХИЗМАТЛАРИ ТИЗИМИ АСОСИДА КАДРЛАР БАНДЛИГИНИ ВА УЛАРГА ТАЛАБНИ БАҲОЛАШ	324-332
<i>Shafkarov Bakhrom Khudoyberdievich</i> TERRITORIAL FEATURES AND THEIR EFFECTIVE USE IN THE CULTIVATION OF VITICULTURE PRODUCTS	333-340
<i>Masharipova Fazilat Axmedovna</i> OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING ANAMIYATI	341-348
<i>Мусинов Дилшод Султанович</i> ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИНГИ ИЖТИМОИЙ ВА ИҚТИСОДИЙ САМАРАДОРЛИГИ ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ ОМИЛИ СИФАТИДА	349-359
<i>Шакирова Юлдуз Сайдалиевна</i> ВОПРОСЫ РАЗРАБОТКИ ДОРОЖНОЙ КАРТЫ АКТИВИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ	360-368
<i>Абдивоҳидов Мамуржон Авазхон ўғли</i> РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИНГ МАЗМУНИ, ТАВСИФИ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ	369-380
<i>To'xtasinova Muxayyo Mirzasultonovna</i> DAVLATNING INNOVATSION TIZIMINI SHAKLLANTIRISH MASALASIGA	381-388
<i>Қурбанова Раҳима Джамшедовна, Мирзаева Ширин Нодировна</i> РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В СТИМУЛИРОВАНИИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	389-403
<i>Набиева Нилуфар Муратовна</i> ОСОБЕННОСТИ КОМПЛЕКСА МАРКЕТИНГОВОГО ПРОДВИЖЕНИЯ КОМПАНИИ В ЦИФРОВОЙ СРЕДЕ	404-416

<i>Safarov Radjabboy Eshmuxammadovich</i> KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHDA INDIVIDUAL DAROMADGA SOLIQLAR MEKANIZMIDAN SAMARALI FOYDALANISH MASALALARI	417-428
<i>Sharipova Zulayho</i> SANOAT TARMOQLARI KLASSTERLARINI RIVOJLANTIRISH VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	429-434
<i>Шарипов Акбар Илхамович</i> ЧАКАНА САВДО КОРХОНАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА РАҚАМЛИ МАРКЕТИНГНИ РОЛИ	435-440
<i>Хаджаев Хабибулла Сагдуллаевич</i> ОБЪЕКТИВНАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ АНТИМОНОПОЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В РАЗВИТИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ	441-447
<i>Хамзайева Дилфуза Самаровна</i> SURXANDARYO VILOYATIDA TURISTIK MAHSULOTLARNI BAHOLASH VA SAMARALI RIVOJLATIRISH IMKONIYATLARI	448-452
<i>Усманова Насиба Акбаржоновна</i> ПУТИ РАЗВИТИЯ МЕНЕДЖМЕНТА В СФЕРЕ УСЛУГ	453-459
<i>Исхакова Сарвар Аюбовна</i> ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ЗАНЯТОСТЬ И КВАЛИФИКАЦИЮ ПЕРСОНАЛА В СФЕРЕ БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	460-467
<i>Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich</i> INNOVATSION TADBIRKORLIKNI MOLIYALASHTIRISHDA MUQOBIL MOLIYALASHTIRISH VOSITALARIDAN FOYDALANISH VA UNI TURISTIK XIZMATLAR SOHASIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	468-479
<i>To'uchiyeva Nodira G'ulom qizi</i> OLIY TA'LIMNI BOSHQARISHDAGI INNOVATSIYALAR. CHAT GPT YOHUD SUN'IY INTELLEKT	480-485
<i>Абдурахимова Саида Аҳмаджановна, Адилова Гўзал Абзаловна</i> ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА КИЧИК БИЗНЕС СУБЪЕКТЛАРИ ТАРКИБИЙ ҚИСМЛАРИНИНГ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШ ТАҲЛИЛИ	486-494
<i>Maxsudov Sherzod Solijonovich</i> TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION MUHIT JOZIBADORLIGINI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	495-500
<i>Tadjibekova Dilnoza Bakhtiyarovna</i> ENHANCING FINANCIAL RESOURCE FORMATION IN BUSINESSES	501-506
<i>Radjabova Malika Ziyodullayevna</i> AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASH ISTIQBOLLARI XUSUSIDA	507-512

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

<i>Asraqulova Adiba Nabiyevna</i> ZAMONAVIY DAVRDA IQTISODGA FALSAFIY QARASHLAR	513-520
<i>Жўраев Аҳмад Муҳаммадиевич</i> ТИНЧЛИКПАРВАРЛИК ҲОЯЛАРИНИНГ ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДАГИ АҲАМИЯТИ	521-530
<i>Гуламова Мавжуда Ташпулатовна</i> АХМАД ЗИЁУДДИН АЛ-КУМУШХОНАВИЙ АСАРЛАРИДА КОМИЛ ИНСОН ҲОЯЛАРИНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ	531-538
<i>Abduxolikova Nasiba Alijonovna</i> YOSHLARNING ONLAYN TA'LIM JARAYONIGA TA'SIR ETUVCHI IJOBIIY SALBIY OMILLAR	539-544
<i>Yazdonov Zikirillo Shukurilloevich</i> QALANDARIYLIK VA UNING INSON, JAMIYAT TIZIMIDAGI O'RNI	545-552
<i>Sharipova Barno Salimovna</i> BIOETIK MADANIYATNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA UNING ZAMONAVIY IMIJI	553-558
<i>Xalikulova Umida Rustamovna</i> AXBOROT MUHITINING OLIY TA'LIMGA TA'SIRI: KONSTRUKTIV VA DESTRUKTIV OMILLAR	559-564
<i>Abbasova Maftuna Subxonovna, Temirova Xurshida</i> OILA VA NIKOH MA'NAVIYATI, OILANI MUSTAHKAMLASH OMILLARI	565-571
<i>Tog'ayev Nodirjon Ergashevich</i> AJDODLARIMIZ BOY ILMIY MEROSINING O'ZBEKISTONDA MA'RIFATLI JAMIYAT QURISH HAMDA YOSHLAR TARBIIYASIDA TUTGAN O'RNI	572-576
<i>Kipchoqov Xomidjon Gulomovich</i> JAVOBGARLIK PRINSIPINI SHAKLLANTIRISH AXLOQSHUNOSLIKNING ASOSIY MASALASI SIFATIDA	577-581
<i>Raximova Rayxon Abdurasulovna</i> ZAMONAVIY OILADA MA'NAVIY-AXLOQIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISH: MUAMMONING NAZARIY VA USLUBIY TAHLILI	582-586
<i>Агзамова Нилюфар Шухратовна</i> “АДАБ АЛЬ-ТАБИБ” КАК ИСТОЧНИК НАЦИОНАЛЬНОЙ БИОЭТИКИ	587-591
<i>Axmadiyev Nuriddin Muxutdinovich</i> INTELLEKTUAL MADANIYAT YOSHLARNING INNOVATSION FAOLLIGINI OSHIRISHNING MUHIM MEZONI SIFATIDA	592-596
<i>Nabiyev Mansur Jamxur o'g'li</i> DEMOKRATIK JAMIYAT TARAQQIYOTIDA IJTIMOIIY G'OYALAR EVOLYUTSIYASI VA MODERNIZATSIIYASI	597-603

<i>Kenjayeva Dilrabo Romanovna, Xaydarova Larisa Sunnatovna</i> GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY MADANIYAT SOHASIDAGI O'ZGARISHLARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	604-609
<i>Abduraximova Tursunoy Abduvoxid qizi</i> O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM TRANSFORMATSIYASINING FALSAFIY MOHIYATI	610-615
<i>Tagayev Ganisher Xasanovich</i> YOSHLAR ETNOESTETIK DUNYOQARASHINI RIVOJLANTIRISHDA BADIY-ESTETIK OMILLARNING O'RNI	616-625
<i>Шоназаров Жамшид Шуҳратович</i> БЕҲБУДИЙ ВА УНИНГ ДАВЛАТЧИЛИК ҲОЯСИ	626-630
<i>Ҳамраев Сирож Абруевич</i> ЖАМИЯТ ЯНГИЛАНИШИ ВА ТАДБИРКОР МАЪНАВИЯТИ	631-637
<i>Nabiyev Bekzod Muxammadumarovich</i> MAFKURAVIY ISHLARNI TASHKIL ETISHDA ZAMONAVIY TARG'IBOT TEXNOLOGIYALARI: O'ZBEKISTON VA XORIY TAJRIBASI	638-642
<i>Hashimova Gulsina Ismoyilovna</i> HARBIY IJTIMOYIY ISH VA HARBIY MADANIYATNING HARBIY XIZMATCHILAR FAROVONLIGINI TA'MINLASHDAGI ROLI	643-648
<i>Karimova Gulnoza Yigitaliyevna</i> AXLOQIY MADANIYAT TUSHUNCHASINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOYIY ZARURIYATI	649-655
<i>Sharipova Kamola Usmonjonovna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA GENDER TENGLIKNI TA'MINLASH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASINI MILLIY STRATEGIYAGA TRANSFORMASIYALASH ISTIQBOLLARI	656-661

07.00.00-Тарих фанлари

Елмуратов Икматулла Гайбуллаевич,
Қорақалпоқ давлат университети.
Ўзбекистон ва Қорақалпоғистон тарихи кафедраси мудир.
Тарих фанлари буйича фалсафа доктори (PhD) доцент
elmuratov.ikmet@mail.ru

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДАГИ БИРИНЧИ ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ ТАРИХИ (1931-1936 ЙИЛЛАР)

Аннотация. Ушбу мақолада Қорақалпоғистон республикасида XX аср бошидаги таълим соҳасидаги ўзгаришлар, ўзига хос ривожланиш йўналишлари, ислохотлар, таълим соҳасида партияларнинг хизмати, руслаштириш сиёсатининг этномаданиятга таъсири, СССР Фанлар академиясининг Президиуми умумий йиғилиши, Фанлар академиясининг эксперт фаолияти натижалари, Қорақалпоғистон Ялпи илмий тадқиқот институтининг (ККНИИ) ташкил этилиши, Қорақалпоғистон тарихи, маданияти, иқтисодиётини ўрганиши, Қорақалпоқ халқининг ижтимоий-иқтисодий тарихини ўрганиш СССР ФА Шарқшунослик институти билан ҳамкорлик каби маълумотлар баён этилади.

Калит сўзлар. Ислохотлар, Фанлар академияси, СССР Фанлар академияси, Тарих, Маданият, Сиёсат, илмий марказлар, Илмий мактаблар, ҚҚАССР ФА, қишлоқ хўжалиги, енгил саноат, транспорт ва ирригация, ККАССРда илмий-тадқиқот.

Elmuratov Elmatulla Gaybullaevich,
Karakalpak State University. Department
of history of Uzbekistan and Karakalpakstan
Doctor of philosophy in historical sciences (PhD)

HISTORY OF THE FIRST RESEARCH INSTITUTE IN KARAKALPAKISTAN (1931-1936 YEARS)

Abstract. This article examines changes in the field of education of the Republic of Karakalpakstan at the beginning of the 20th century, specific directions of development, reforms, party service in the field of education, the impact of Russification policies on ethnoculture, the general meeting of the Presidium of the USSR Academy of Sciences, the results of expert activities of the Academy of Sciences, the organization of the General Scientific-Research Institute of Karakalpakstan (KKNII), the study of the history, culture, economy of Karakalpakstan describes the study of the socio-economic history of the Karakalpak people, cooperation with the Institute of Oriental Studies of the USSR Academy of Sciences.

Keywords. Reforms, Academy of Sciences, Academy of Sciences of the USSR, History, Culture, Politics, scientific centers, Scientific schools, FA KKASSR, agriculture, light industry, transport and irrigation, research in KKASSR

Елмуратов Икматулла Гайбуллаевич,
Каракалпакский государственный университет.
Заведующий кафедрой истории Узбекистана и Каракалпакстана.
Доктор философии в исторических наук (PhD) доцент

ИСТОРИЯ ПЕРВОГО НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО ИНСТИТУТА В КАРАКАЛПАКИСТАНЕ (1931-1936 ГОДЫ)

Аннотация. В данной статье рассмотрены изменения в сфере образования Республики Каракалпакстан в начале XX века, конкретные направления развития, реформы, деятельность партии в области образования, влияние политики русификации на этнокультуру, общие собрания Президиума Академии наук СССР, итоги экспертной деятельности Академии наук, образование Каракалпакского научно-исследовательского института (ККНИИ), изучение истории, культуры, экономики Каракалпакстана описывается изучение социально-экономической истории каракалпакского народа, сотрудничество с Институтом востоковедения АН СССР.

Ключевые слова. Реформы, Академия наук, Академия наук СССР, История, Культура, Политика, научные центры, Научные школы, ФА ККАССР, сельское хозяйство, легкая промышленность, транспорт и ирригация, исследования в ККАССР

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I12.1Y2023N01>

Долзарблиги. СССР Фанлар академияси Ўрта Осиё халқларида, шунингдек Қорақалпоғистонда ҳам дастлабки даврда ўтказилган илмий-тадқиқот экспедицияларида фойдаланилмаётган бой табиий ва иқтисодий ресурслар кўп эканлиги таъкидлаб келинган.

Яширадигани йўқ айрим сиёсат фидойилари бизнинг онгимизга узоқ йиллар давомида қорақалпоқ халқи саводсиз бўлган дея уқтириб келганлиги бугунги кунда ҳеч кимга сир эмас. Гарчи тарихимизга, ўтмишимизга теранроқ чин кўзлар билан нигоҳ солиб қарасак, аждодларимизнинг илм-фанга, билимга бўлган интилишлари-бундай фикрларни мутлақо бекорлайди ва бу мақолада қорақалпоқларда илм фаннинг юксак равнақи ривожланганлигини кўрамиз.

Методлар ва ўрганилганлик даражаси. Тарихий-қиёсий ҳамда умумий таҳлиллар асосида хулоса бериш, холислик, илмийлик, тарихий ёндашув, тизимлаштириш тадқиқотнинг методологик асосини ташкил қилиб, муаммони ўрганилганлик даражасини таҳлил қилиш, мавзу бўйича бирламчи архив ҳужжатлари, XX аср бошидаги илм фан соҳасидаги ўзгаришлар, ўзига хос ривожланиш йўналишлари, ислохотлар, илм-фан соҳасида партияларнинг хизмати, руслаштириш сиёсатининг этномаданиятга таъсири, Мусулмон мактаблари, мадраса, рус тузем мактаблари, олий таълим муассасалари тўғрисидаги асарлар ҳамда газета ва журналларда мавзуга оид берилган мақолаларни илмий муомалага киритиш ва илмий хулосалар чиқариш зарурлигини кўрсатади.

Тадқиқот натижалари. 20-йилларнинг охири — 30-йилларнинг бошларида Қорақалпоғистонда ўтказилган илмий-тадқиқот экспедицияларида фойдаланилмаётган бой табиий ва иқтисодий ресурслар топилди. Уларнинг изланишлари ушбу ҳудудларда доимий фаолият юритаётган илмий муассасалар негизида самаралироқ бўлиши мумкин эди. Буни олимлар ҳам тушунишди. Шундай қилиб, 1929-йил 30-октябрда СССР Фанлар академиясининг Президиуми умумий йиғилишда А. В. Ферсманнинг Фанлар академиясининг эксперт фаолияти натижалари

тўғрисидаги ҳисоботини эшитиб, экспедиция тадқиқотларини бевосита боғлиқ бўлган стационар илмий муассасалар билан алмаштиришга қарор қилди. Фанлар академияси билан. Бу вазифалар 1931-йилдан бошлаб амалга оширила бошланди. Ўша йилнинг июль ойида СССР Фанлар академиясининг фавкулудда сессияси академик В.Л.Комаровнинг “Академия филиаллари масаласи” мавзусидаги маърузасини эшитиб, эътироф этилди. СССРнинг бир қатор йирик марказларида мураккаб илмий базаларни ташкил этиш зарурати.

Мухторият республика ҳукумати илмий тадқиқот институтини ташкил этишга алоҳида аҳамият бериб, Қорақалпоғистонда илмий тадқиқот ишларини кенг йўлга қўйиш чораларини кўрди, 1931-йилда 37-августдаги 37-сонли баённома билан Қорақалпоғистон Ялпи илмий тадқиқот институтини (ККНИИ) ташкил этди. 12, 1931-йил. ККНИИнинг биринчи директори А.А. Неденко, Н.А.Баскаков[1] илмий котиб этиб тайинланди. Институтда 1933-йилдан сўнг иш бошлаган маҳаллий туб миллат вакиллари йўқ эди, булар Қ.Аимбетов, Ж.Урумбойев, Қ.Убайдуллаев, Т.Бекимбетовлар эди.

Тўрткўл шаҳрида илмий тадқиқот институтининг очилиши муҳим аҳамият касб этди, чунки у ўша даврда Амударё воҳасидаги биринчи ва ягона илмий тадқиқот институти эди. Бу ҳақда илмий-тадқиқот институтининг биринчи директори Н.А.Гнеденко шундай ёзган эди: “Институт ўзининг амалий фаолиятининг мақсад ва вазифаларини бутунлай Қорақалпоғистон Республикасининг иқтисодий ва маданий ривожланишининг кундалик манфаатларига бўйсундиради[2].

Қорақалпоғистоннинг илмий марказлардан узоқда жойлашганлиги ва СССР Фанлар академияси раҳбарлигининг қийинлигини, шунингдек, илмий тадқиқотларни ишлаб чиқаришга яқинлаштириш зарурлигини ҳисобга олиб, ККАССР Халқ Комиссарлари Совети 1932-йил 29-августда қарор қабул қилди:

1. ККНИИ директори Н. А. Гнеденконинг таклифи маъқуллансин ва СССР Фанлар академияси Президиумига ККРИни СССР Фанлар академияси тизимига ўтказиш, унинг йўналиши ва номини қуйидаги бўлимлар сифатида сақлаб қолиш тўғрисида илтимоснома билан мурожаат қилинг: геология участкаси; ижтимоий-маданий бўлим; Иқтисодий тадқиқотлар бўлими;

Кейинчалик, ККАССРда илмий-тадқиқот ишларини режали бошқариш мақсадида ККАССР Давлат режа қўмитасида илмий-тадқиқот ишларини режалаштириш бўлими ташкил этиш кўзда тутилди.[3]

СССР Фанлар академиясининг СССР Фанлар академиясининг ушбу масалани ўз фойдасига ҳал қилиш учун тегишли ваколат ёки ваколатга эга эмаслиги ва шунинг учун ККНИИнинг СССР Фанлар академияси тизимига кириши рад этилганлиги ҳақидаги иши. ККНИИ ККАССР Халқ Комиссарлари Совети тасарруфида қолди[4].

Комплекс институт (1931-1936) Қорақалпоғистон тарихи, маданияти, иқтисодиётини ўрганишда фойдали илмий ишлар олиб борди. 1931-йилдан 1933-йилгача тарих ва иқтисод секцияси ягона кутубхона ташкил этиш учун архив материалларини тўплаш бўйича машаққатли иш олиб борди.

Маданий меросни ўрганиш соҳасида СССР ФА Шарқшунослик институти ККНИИ билан биргаликда қорақалпоқлар тарихига оид материалларни тизимлаштириш бўйича катта ишларни амалга оширди. Шу билан бирга ККНИИ моддий маданият

тарихи, этнография, фольклор ва тилшунослик бўйича тадқиқотлар олиб борди[5]. Шундай қилиб, ўша даврда институт сезиларли ютуқларга эришди.

ККНИИ муваффақиятларининг тасдиғи шундаки, Ленинградда бўлиб ўтган ишлаб чиқарувчи кучларни ўрганишга бағишланган конференцияда институт “Қадимги суғориш эрларини ўзлаштириш муаммоси”, “ККАССР антропофаунасининг тур таркиби, унинг роли ва аҳамияти” каби маърузалар билан чиқди. Қишлоқ хўжалиги”. Қорақалпоқ халқининг ижтимоий-иқтисодий тарихини ўрганиш СССР ФА Шарқшунослик институти билан ҳамкорликда олиб борилди[6]. Бундан ташқари, геология бўлими Устюртни ўзлаштириш муаммолари бўйича илмий тадқиқотлар олиб борди. Чўл-қум бўлимида тақирлардан хўжалик фойдаланиш имкониятлари ва тупроқ шўрланишига қарши курашиш муаммолари ўрганилди.

1933-йилда ҳаракатланувчи қумларга қарши курашиш бўйича илмий-тадқиқот ишларини ташкил этиш мақсадида Тўрткўлдан 25 километр узоқликда Чўл-қум-барг кўчатзори ташкил этилди[7]. Питомникнинг молиявий базасини мустаҳкамлаш учун 1933-йил август ойида ККНИИ Қишлоқ хўжалиги халқ комиссарлиги билан 1933-36 йиллардаги илмий-тадқиқот ишларини молиялаштириш тўғрисида шартнома тузди. 120 000 рубль миқдорида[8].

ККНИИнинг Иқтисодий тадқиқотлар бўлими қишлоқ хўжалигини режалаштириш ва тупроқшунослик муаммоси бўйича иш олиб борди. Шунингдек, қишлоқ хўжалиги, енгил саноат, транспорт ва ирригация соҳаларининг ҳолати ва ривожланиш истиқболлари муаммолари ўрганилди. Оммавий ўлкашунослик ишларини ўтказиш усуллари ва режалаштириш бўлимида доривор ўсимликларни йиғиш ва республика ўсимлик қопламани тўлиқ инвентаризация қилишни ташкил этиш ишлари олиб борилди.

1934-35 йиллар учун ККНИИ қуйидаги ишларни амалга оширди: а) Иқтисодий тадқиқотлар бўлими — “ККАССР қишлоқ хўжалиги ва уни ижтимоий қайта қуриш”. Иш Тўрткўл шаҳрида А.П.Жигарев бошчилигида амалга оширилди. Ана шу изланишлар натижасида республика матбуотида мақолалар чоп этилди. Кейинчалик, А.П. Жигарев бошчилигида “ККАССРда МС ва колхоз қурилиши” мавзуси олиб борилди, натижада китоб нашр этилди; б) Тупроқ-чўл-қум гуруҳи бўлими Нукус шаҳрини ободонлаштиришнинг схематик режасини тузиш ишларини бажарди; в) Тил ва адабиёт бўлими ҳамда Этнография ва педагогика бўлими (ижтимоий-маданий бўлим) А.Соколов ва тадқиқотчи К.Аимбетовлар раҳбарлигида лотин ёзувида иш юритиш бўйича “Қорақалпоқ терминологик луғати” нашр этилди. ККРИ директори В. Тетюшевнинг «1916-йил қўзғолони тарихи бўйича материаллар тўплами» шаклидаги 20 бет мақолалари. Кейинчалик катта ходим профессор А.Филоненко бошчилигида ноқонуний репрессия * келажакда гривна, Косекеев, Ўринбоев билан ҳаммуаллифликда Чимбой, Хўжайли, Тўрткўл туманларида ўтказилган экспедиция натижалари асосида “Қорақалпоғистондаги мактаб тармоқларининг ҳозирги ҳолати ва ҳолати ва уни оқилона такомиллаштириш йўллари” мақоласи. ” нашр этилди; д) Геология бўлими қуйидаги ишларни амалга оширди: муҳандис Ивашченко раҳбарлигида “Устюрт партиясида геологик материалларни қайта ишлаш”, Албанов бошчилигида “Геологик материалларни қайта ишлаш” тадқиқоти олиб борилди. “Қишлоқ хўжалиги хом ашёси, минерал-хомашё ва маҳаллий фойдали қазилмалар асосида ККАССР саноатини

ривожлантириш йўллари” номли нашрдан чиқди, муҳандис Алексеев бошчилигида “Дегиш ва унга қарши кураш чора-тадбирлари” иши олиб борилди. Шунингдек, тажриба-синов ишлари олиб борилди. Агрономлар Давидовский ва Зиналиев бошчилигида тупроқнинг шўрланиши жараёнлари, шўрга чидамли экинлар ва ғўзага минерал ва маҳаллий ўғитлар самарадорлигини ўрганиш. Жами 1934-35 йиллар учун ККНИИ 21 та мавзуни яқунлади, шундан 3 таси қишлоқ хўжалигига, 4 таси маданиятга оид.

1935-йил давомида институт ходимлари сони кўпайди — 20 нафар малакали ишчи, 3 нафар профессор, 3 нафар катта ва 11 нафар кичик илмий ходим[9].

1936-йилда институтда 30 та илмий ходим бўлиб, улар 45 та илмий иш олиб бордилар, 10 та экспедиция ўтказдилар, йирик агрохимёвий лаборатория ва 7000 дан ортиқ китобларни ўз ичига олган кутубхона ташкил этдилар[10]. Ана шу кўрсаткичлардан келиб чиқиб айтиш мумкинки, Қорақалпоғистон иқтисодиёти ва маданиятининг долзарб муаммоларини ҳал этишда комплекс институт фаолияти ўз даражасида эди.

Бироқ, институт фаолиятининг камчиликлари ҳам бор эди — асосий тадқиқотчиларнинг кўпчилиги ташриф буюрган ва уларнинг тадқиқотлари ҳали ҳам юзаки эди, яъни улар муаммони аниқ ва жойида ҳал қилмасдан, ижтимоий соҳа вакиллари билан чекланиб қолишган. Фанлар ҳукмларида ҳукмронлик қилаётган методология доирасида чекланган эди. Бу қадимий ҳудуднинг маданияти ва тарихини холисона, ўзига хос тарзда ўрганишга уринганларни синфий душманлар айблади. Шундай қилиб, Вилоят қўмитасининг иккинчи пленумида (1933-йил август) партияни троскийчилар ва бошқа бегона элементлардан тозалаш бўйича бутун дастур ишлаб чиқилди, бу мураккаб институтнинг ишига ҳам таъсир қилди, чунки унинг кўплаб илмий ходимлари троскийликда айбланган эди. Қолганлари қоралаш ва туҳмат туфайли душман бўлишдан қўрқиб, қўрқувда яшадилар.

Институт ишининг қийин пайтлари Наркоздан молиялаштиришдан бош тортганлиги сабабли дегиш бўйича экспериментал ва тадқиқот ишларини мажбурий равишда қисқартиришни ўз ичига олади. Дегишларга қарши кураш ишлари қисқартирилгани, шунингдек, Наркўз ирригация бошқармаси ер ости сувлари кадастри масаласини ишлаб чиқиш бўйича ишларни молиялаштиришдан бош тортгани натижасида институт сув хўжалиги гуруҳи илмий-тадқиқот ишларини қисқартиришга мажбур бўлди. Саноат ва табиий ресурсларни ўрганиш гуруҳи ҳам худди шундай тақдирга дуч келди. 1935-йилнинг бошида у ўз иши учун зарур маблағсиз қолди. Бу омилларнинг барчаси ККНИИ раҳбариятини институт тузилмасида ташкилий ўзгаришларни амалга оширишга, бу ҳолда ходимларни қисқартиришга мажбур қилди. Бундай шароитда институт айрим илмий тадқиқотларни ўзини-ўзи молиялаштиришга ўтказишга мажбур бўлди. Бу эрда бўлимлар ва хўжаликларнинг устувор эҳтиёжларини қондириш вазифаси қўйилган эди. Ташкилотлар ва шу орқали бевосита манфаатдор ташкилотларнинг буюртмалари бўйича ишларни бажариш учун молиявий ресурсларни жалб қилиш.

Халқ Комиссарлари Кенгашларининг 1936-йил 15-мартдаги қарори билан комплекс институт бир қанча секторларга бўлинди, бу эса институтнинг тугатилишини англатарди. Бизнингча, комплекс институтнинг тугатилишининг асосий сабаблари алоҳида партия етакчиларининг инжиқликлари бўлган. Шундай қилиб, ОККП (б) ва

ККАССР Халқ Комиссарлари Советининг қарорида иккита республика зонал станцияларини (пахтачилик ва чорвачилик) ташкил этиш мақсадида, шунингдек, илмий кадрлар етишмаслиги туфайли, дейилади. Илмий тадқиқот олиб боришлари, илмий тадқиқот институтини тарқатиб юборишлари учун Шундай қилиб, ОК ва ККАССР Халқ Комиссарлари Совети институтни тарқатиб юбориш учун асоссиз сабабларни топдилар, чунки уларнинг фикрича, институт “социалистик қурилиш” вазифаларига жавоб бермади[11]. Бу муаммони ҳал қилиш мумкин эди, аммо ККАССР ҳукуматининг қўпол хатоси мураккаб муассасанинг тарқатиб юборилишига ва унинг 3 тармоққа бўлиниб кетишига олиб келди: 1. маданий қурилиш сектори; 2. социалистик қишлоқ хўжалиги сектори; 3. геология сектори; 4. Маданий қурилиш соҳаси Маориф халқ комиссарлиги тасарруфига ўтди, унинг негизида илмий-педагогик лаборатория ташкил этилди.

Ижтимоий сектор қишлоқ хўжалиги мавжуд зонал станцияларни мустаҳкамлаш ва сувни ўрганиш бўйича гуруҳларни яратиш учун Наркозага ўтади.

Фермер хўжаликлари, агромелиорация ва агрокимё. Геология сектори Наркоз юрисдикциясига киради. Бундан ташқари, ККАССР Давлат режа қўмитаси қошида илмий гуруҳ ташкил этилмоқда. Ушбу гуруҳнинг вазифалари илмий тадқиқот ишларини мувофиқлаштириш ва режалаштиришни ўз ичига олади, аммо 1937-йилда бу қарорнинг нотўғрилиги аниқ бўлди ва ягона илмий марказ ташкил этиш масаласи илгари сурилди[12].

1938-йилда Маориф халқ комиссарлиги қошида тил ва адабиёт илмий-тадқиқот сектори ташкил этилди. Бироқ кафедра ўзини оқлай олмай, идоравий бўлимга айланди ва шу сабабли 1939-йилда ҳукумат ушбу сектор негизида ККАССР Халқ Комиссарлари Совети қошида Тил ва адабиёт илмий-тадқиқот институтини ташкил этишга мажбур бўлди. Комплекс институт фаолияти тоталитар тузумнинг кучайиши ва қатағоннинг авж олаётган даврига тўғри келган бўлсада, ўша даврдаги мана шундай қийинчилик ва машаққатларга қарамай, Қорақалпоқ халқининг мероси комплекс институт томонидан олиб борилган илмий-тадқиқот ишлари халқнинг бой маданиятини янада чуқурроқ ўрганишни шакллантиришда улкан роль ўйнади.

Хулосалар. Шундай қилиб, 1936-йилда Комплекс институти тарқатиб юборилди. Бугунги кун нуқтайи назаридан айтишимиз мумкинки, агар Қорақалпоғистондаги ягона илмий марказ СССР Фанлар академияси тасарруфига ўтиб, ККАССР Қорақалпоғистон бирлашган илмий-тадқиқот институти номини қолдиришганида, тарқатиб юборилмаган бўларди. Синфий-пролетар руҳида тарбияланган, сиёсий жиҳатдан тор фикрли республика партия раҳбарияти тегишли таълимга эга эмас, амалий илмий фаолиятнинг аҳамиятини, умуман фаннинг ролини тушунмаганлиги сабабли ушбу илмий марказни тарқатиб юборди. Комплекс институтнинг ёпилиши қорақалпоқ илм-фанининг ривожланишини тўхтатиб қўйди. Буларнинг барчаси бевосита Марказда, айниқса, партия тузилмаларида содир бўлган воқеалар, партиянинг ҳудудий органларининг “содиқ одамлар” билан мустаҳкамлангани билан бевосита боғлиқ эди. Шундай қилиб, 30-йилларнинг ўрталарида бу тенденция Қорақалпоғистонда пайдо бўла бошлади. Айнан у мураккаб институтнинг ёпилишига тўртки бўлди, чунки ўша пайтда мустақил фикрлай олмайдиган партия амалдорлари-аппаратчилар бор эди ва илмий марказ улар учун ортиқча эди, шунинг учун улар уни тарқатиб юборишди.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Баскаков Н. А. Қорақалпоғистон Мухтор Совет Социалистик Республикаси Комплекс илмий тадқиқот институти, 115-бет.
2. Камолов С.К., Германова В.В. Қорақалпоқ халқи маданий меросини ўрганишнинг келиб чиқишида // Ўзбекистонда ижтимоий фанлар. 1994 йил Н 1-2.
3. Қозоғистон Республикаси Марказий давлат бошқаруви. Ф. 322. бўйича. 1. д. 53. л. ўттиз.
4. Қозоғистон Республикаси Марказий давлат бошқаруви. Ф. 322. бўйича. 1. д. 53. л. 19.
5. Тетюшев В. Илмий тадқиқот ишининг вазифалари //Совет Қорақалпоғистони. 1936 йил, 2 апрел.
6. Ўша ерда.
7. «Совет Қорақалпоғистони» газетаси. 1937 йил, 14 июл.
8. Ўша ерда.
9. Қозоғистон Республикаси Марказий давлат бошқаруви. Ф. 50. бўйича. 1. д. 53. л. 6.
10. Қозоғистон Республикаси Марказий давлат бошқаруви Ф. 50. бўйича. 1. д. 132. л. 77.
11. АЗХК РК. ф. 1. оп. 4. д. 76. л. 3.
12. «Совет Қорақалпоғистони» газетаси, 1937 йил, 29 июн, № 142.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/1 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).